

ERRORS IN THE USE OF THE NUMERICAL FORM OF NOUNS IN BULGARIAN⁶

Assoc. Prof. Niya Peneva, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature and Art

Faculty of Natural Sciences and Education

University of Ruse

Phone: 0886 21 46 39

E-mail: ndoneva@uni-ruse.bg

Abstract: *The current paper discusses some of the reasons for systematic errors in language use – wrong use of the numerical form of masculine nouns. The excerpted errors in the use of the numerical form are presented in the following categories: use of the numerical form of nouns that identify a person after cardinal numbers instead of the plural form of the noun; incorrect use of the plural form of nouns after a cardinal number or an adverb such as “kolko” (how many), “nyakolko” (several / few / a few / some), “tolkova” (this / that / so / many) instead of the numerical form; errors in the use of the masculine numerical form of the cardinal numbers.*

Keywords: *numerical form, codification of the numerical form, errors.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Покрай формите за единствено и множествено число в съвременния български език съществува още една специфична форма на съществителните имена от мъжки род, когато се съчетават с числителни имена или с количествени наречия: *два стола, колко телефона, няколко шкафа, толкова града* и т.н. От справка в Правописния речник на българския език от 2012 г. се установява, че те са ясни, и е достатъчно да бъдат добре усвоени, за да могат правилно да се прилагат в устната и писмената реч. Защо тогава употребата на бройна форма на съществителните имена от мъжки род, завършващи на съгласен звук, често предизвиква затруднение и колебание? Целта на изложението е да покаже тази почти систематична грешка в езиковата практика.

ИЗЛОЖЕНИЕ

След направен преглед на кодификациите на бройната форма от 1945 г. до днес, може да се предположи, че повсеместната погрешна употреба на тази специфична форма на съществителните имена от мъжки род, вероятно се дължи на различните промени, които настъпват след актуализация в нормите – дублетност, отпадане на дублетност, изключения от правилата (съществителни, завършващи на *-ец, -ел, -ен*), задължителни и предпочитани форми и т.н. Най-много промени за употреба на бройна форма има за съществителни, означаващи лица.

Друга вероятна причина за честото нарушаване на нормата за бройна форма на съществителните имена от мъжки род е неосмислянето на разграничението между съществителните, назоваващи лица, от тези, които се използват за назоваване на нелица, т.е., когато става въпрос за езиковото явление *многозначност*. В предговора на Официалния правописен речник на българския език 2012 година ясно и недвусмислено е посочено правилото за употреба на бройна форма на съществителните имена, когато говорим за многозначност: *“Съществителните имена от мъжки род, които завършват на съгласна и*

⁶Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 29 октомври 2021 г. в секция Езикознание и литературознание с оригинално заглавие на български език: НАРУШЕНИЯ В УПОТРЕБАТА НА БРОЙНА ФОРМА НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК. Настоящият доклад е разработен по научноизследователския проект „Изследване релацията между традиционни и иновационни технологии в съвременното обучение по хуманитаристика“, финансиран по фонд Научни изследвания на Русенския университет „А. Кънчев“, № 21-ФПНО-01.

функционират със значения както на предмет, така и на лице, имат бройна форма само в значението си за предмет.” (Official Spelling Dictionary, 2012)

Също възможна причина за допускането на грешки при употреба на бройна форма е съвпадението на окончанията *й (-а/-я)* с кратката форма на определителния член при съществителните имена от мъжки род (*-а/-я*), например *стол* → *два стола; сложих стола на пода*. И двете форми са за съществителни имена от мъжки род, съществената разлика е, че окончанието за бройна форма се отнася за множествено число, докато кратките членни морфемии *-а/-я* са за единствено число при членуването на съществителни имена от мъжки род. Грешки заради морфологична многозначност при съществителните биха се допускали най-вече при лицата – *видях преподавателя* (правилна употреба) и *видях двама преподавателя* (грешна употреба). Предполага се, че такъв тип грешки могат да се допускат тогава, когато говорещият/пишещият не познава нормите за употреба на бройна форма и тъй като за него съществува правилна граматическа форма „преподавателя”, той я използва след бройно числително име или местоименните наречия *колко, няколко, толкова*, което, разбира се, е грешно. Става дума най-често за чужденци, които учат български език или за лица, с доминиращ майчин език, различен от българския.

Установени нарушения при употреба на бройна форма

Езиковият материал за настоящото изследване обхваща 108 единици. Те са ексцерпирани от няколко основни източника: новинарски емисии, телевизионни репортажи и интервюта, интернет сайтове, социални мрежи, устна реч.

Нарушения във връзка с употребата (или неупотребата) на бройна форма на съществителни имена, завършващи на съгласен, се срещат най-често в следните случаи:

1. Най-честото нарушение е свързано с употреба на бройна форма при съществителните имена за лица след числителни бройни имена вместо формата за множествено число:

Аз лично се сещам за 50 актьора (Нова ТВ, „Треска за Оскари”, Асен Блатечки); *Издирени са 70-80 доставчика на зърно* (БТВ, „Новините” (репортаж); *40 човека са си направили тест* (Нова ТВ, „Новините” (репортаж); *19 дубльора, които удивително приличат на актьори* (развлекателен сайт „Ponichka.com”); *Двама-трима треньора ще участват в играта* (БТВ, „Спортни новини”, треньорът на ФК „Славия”); *30 000 клиента дневно* (рекламен постер на магазини „Lafka”); *19 човека, които определено бяха разочаровани от онлайн покупките си* (развлекателен сайт „Ponichka.com”); *41 съветника са освободени от длъжност* (БТВ, „Новините” (репортаж); *51 пациента са приети в интензивното* (БТВ, „Новините” (репортаж); *Оказахте се цели пет лицемера* (Нова ТВ, „Семейни войни”, водещият на предаването); *Попитахме 100 човека ...* (Нова ТВ, „Семейни войни”, водещият на предаването); *14 пациента са изписани от отделението* (Нова ТВ, „Новините” (репортаж); *Намерихме десетина доставчика на тези продукти* (БТВ, „Лице в лице”, шефът на Уолтопия); *Да не говорим колко румънеца идват* (фейсбук статус); *Тук сме изброили 33 студента* (в устен разговор); *Тя има две деца и четири внука* (в устен разговор); *Издирихме трима отговорника и им пратихме материалите* (в устен разговор); *30 работника от шивашката фирма ...* (новинарски сайт „Vesti.bg”); *100-200 участника взеха участие* (в устен разговор); *15 студента се включиха в надпреварата* (в устен разговор); *В интензивното ни отделение работят четири лекаря* (в устен разговор); *Общо 450 пациента са минали през травматологията* (БНТ, „Сутрешен блок” (репортаж); *Вчера ми се обадиха трима студента* (в устен разговор); *Ще бъдат изследвани общо 150-200 пациента* (БНТ, „По света и у нас” (репортаж); *Събрани сте 11 прекрасни готвача* (Нова ТВ, „Hell’s kitchen”, шеф Виктор Ангелов); *Аз имам на главата си 150 ученика* (в устен разговор); *Под 30 ученика са в неравностойно положение* (интервю с директорка на русенско училище); *Имаш още два обърнати треньора* (БТВ, „Гласът на България); *Изпратиха ми имена на трима нови участника* (в устен разговор); *Документът се подписва от двата ръководителя* (в устен разговор); *Приели сме няколко пациента* (Брифинг на Бойко Борисов); *124, 167, 391, 534 пациента ...* (Брифинг на НОЩ, ген. Мутафчийски); *На*

круизния кораб има 55 **пасажера** (БТВ, „120 минути”, Светослав Иванов); 669 с **коронавирус** у нас, още шест **пациента** са излекувани (заглавие на новина от фейсбук страницата на Нова ТВ); От двама **шофьора** кой има предимство – с маската или без маската (в устен разговор); По двама **клиента** допускаме (в устен разговор); 3600 **работника** обслужват системата на Министерството (БНТ, Брифинг на Министерски съвет); При 136 **тествани пациента**, 10 процента от тях са се срещнали с **коронавируса** (БНТ, Разследване на Валя Ахчиева); В **концерта** довечера ще участват над 107 **изпълнителя** (Нова ТВ, „Тази сутрин” , Ива Софиянска-Божкова); Ще се получи **битка** между двама добри **музиканта** (БТВ, „Гласът на България”, Михаела Филева); В община Тунджа има осем **медиатора** (БНР, интервю, 20 април 2020); Записани са 708 **студента** в държавна поръчка (в устен разговор); 18 **партньора** участват в този проект за Национална пътна карта за научна инфраструктура (в устен разговор); 32-ма **професори** и 160 **доцента** (в устен разговор); Имаме вече не един, а няколко **окрадени работодателя**, което е много жалко (Фейсбук статус); Виждаме колко **студента** са гледали и слушали **видеолекцията** (инструкции за видеоуроци); В **класната стая** да има не повече от 15 **ученика** (Нова ТВ, „Новинарска емисия”, ген. Венцислав Мутафчийски); Имате двама **изключително силни вокалиста** (БТВ, „Гласът на България”); **Предварителни изпити** за прием в университета са **положени от над 400 кандидата** (прессъобщение); **Като се запълни една стая от 15 студента**, се отваря втора-трета..., **зависи колко кандидата** ще се явят (в устен разговор); **Излекувани са вече 276 пациента** (информационен сайт на телевизия „Кис 13“); **Имаме харесвания от 1500 потребителя** за една седмица (в устен разговор); **Ще наблюдаваме сблъсъка** между трима **музикални гладиатора** (БТВ, „Гласът на България”); **Нека изпратим с аплодисменти тези двама сладура** (БТВ, „Гласът на България”); **Стихотворението е преведено на датски от двама различни преводача** (БНТ-2, интервю); **Лесно е да работиш с деца**, които за щастие имат двама **родителя** (БНТ 2, интервю); В **обекта** се допускат **най-много 2-ма клиента** (информационна табела на магазин); В **болницата в София са 169 пациента** (БНТ, брифинг на НОЩ, проф. Тодор Кантарджиев).

От изведените примери прави впечатление честата неправилна употреба на бройна форма на следните съществителни имена:

- а) съществителното име *пациент* – то участва в общо 14 ексцерпирани единици.
- б) съществителното име *студент* – то участва в 6 ексцерпирани единици.

2. Сравнително често се среща и неправилната употребата на форма за множествено число на съществителното име за нелица след числително бройно име или местоименните наречия *колко, няколко, толкова* вместо бройна форма:

221 **продукти**, които ще ви харесат (сайт за онлайн пазаруване “Dedoles.com”); 221 **случаи** на **коронавирус** в Англия (БТВ, „Тази сутрин”, Антон Хекимян); 38 **случаи** на **болестта** в САЩ (БТВ, „Новините” (репортаж); **Натъкнахме се на интересни четирима случаи** (БТВ, „Новините” (репортаж); **Един милион тестове** ще бъдат закупени (Нова ТВ, „Новините”, Бойко Борисов); **Закупени са два респиратори** (БНТ, „Сутрешен блок”, Георги Любенов); **Виждате ли нови пет въпроси** (БТВ, „Сутрешен блок”, Жени Марчева); **Един милион тестове** ще бъдат обработени (Нова ТВ, „Новините”, Бойко Борисов); **Общо 112 договори** са подписани с чужди **партньори** (в устен разговор); **Наблюдават се няколко литературни персонажи** (БНТ, „Библиотеката”); **За днес** имаме **нови три случаи** (брифинг на НОЩ, ген. Мутафчийски); **Направили сме няколко анализи и проучвания** за българските **плажове** (Нова ТВ, брифинг на Министерството на туризма, Николина Ангелкова); **В София са установени 13 нови случаи** (БТВ, брифинг на НОЩ, ген. Венцислав Мутафчийски); **Подадена е поръчка за ремонт на над 200 язовири** (БНТ, брифинг на Коалиционния съвет на МС, Валери Симеонов); **За днес има три смъртни случаи** (Нова ТВ, „Новините”, репортаж); **Съставени са 2585 актове** (БТВ, „Новините”, репортаж); **С един полет си направихме няколко клъстери** (Нова ТВ, Брифинг на Бойко Борисов); **Установени са 55 нови случаи** (БНТ, брифинг на НОЩ); **Открити са четири нови случаи при деца** (БНТ, брифинг на НОЩ); **Останалите държави в Европа отчитат под 1000 нови случаи** (БНТ, брифинг на

НОЩ); *Над 150 магазини*, които предстои да бъдат отворени от утре (БТВ, „Новините”, репортаж); *Да изградиме няколко данъчни складове* (БНР, интервю); *Бяха регистрирани няколко успешни удари* (ТВ „Европа“, спортни новини); *Двата образа в повествованието са образи двойници* (в писмена реч).

Няма друго обяснение за допускането на подобни грешки, освен непознаването на правилата за употреба на бройните форми. Тук по-колебаещи са примерите, свързани с литературознанието (*няколко литературни персонажи, двата образа*), заради аналогията реално лице – художествен образ.

3. Грешки се допускат и когато между числителното име (или някое от местоименните наречия *колко, няколко, толкова*) и съществителното име от мъжки род има други думи:

4 *изкуствени крайници* поставиха лекари в Германия (Нова ТВ, „Новините” (репортаж); *Провеждаме по няколко телефонни разговори* (в устен разговор); *Има раздвижване из 28-те областни центрове* (Нова ТВ, „Новините” (репортаж); *В Германия се регистрирани хиляда смъртни случаи* (ТВ Европа, „Новинарски блок” (репортаж); *Появиха се пет несъмнени симптоми на коронавирус* (новинарски сайт „Vesti.bg”); *Наблюдават се няколко литературни персонажи* (БНТ, „Библиотеката”); *За баровските деца има мултифункционален салон за спорт и осем специализирани кабинети за обучение* (www.dupavmost.com, статия “Мама Деси се оказа собственик на най-скъпата детска градина в София”); *Ще се разглеждат два нови варианти* (телевизия „Bloomberg“, репортаж); *В София са установени 13 нови случаи* (БТВ, брифинг на НОЩ, ген. Венцислав Мутафчийски); *Регистрирани са нови 5215 смъртни случаи* (БНТ, брифинг на НОЩ); *За днес има три смъртни случаи* (Нова ТВ, „Новините”, репортаж); *Установени са 55 нови случаи* (БНТ, брифинг на НОЩ); *Направени са 1078 РСР-анализи* (БНТ, брифинг на НОЩ); *Открити са четири нови случаи при деца* (БНТ, брифинг на НОЩ); *Да изградиме няколко данъчни складове* (БНР, интервю); *Бяха регистрирани няколко успешни удари* (ТВ „Европа“, спортни новини).

4. Регистрират се и някои грешки, свързани с (не)употребата на бройна форма, заради многозначността при някои съществителни имена:

В близост до училището са поставени трима легнали полицаи (Нова ТВ, „Новините” (репортаж); *Двата члена* бяха регистрирани (БНТ, развлекателно предаване); *Присъстват 207 члена на Общото събрание* (в устен разговор); *Според Закона академичният състав е от 21 до 45 члена* (в устен разговор); *Присъстваха 9 члена от катедрата* (от протокол за катедрено заседание).

5. Други случаи на грешна (не)употреба на бройна форма:

Хиляди квадратни километра са обитавани от тези животни (БНТ, научнопопулярен филм); *Направих тези план-конспекта* за стажантската практика (имейл на студентка); *Работила съм по различни негови проекта* (БНР, интервю).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Екскерпираният материал дава възможност да се направят следните по-важни изводи:

- Грешки при употребата на бройна форма се допускат поради няколко основни причини: недобра запознатост с произхода и развоя на правилата за употреба на езиковото явление бройна форма; многозначността при съществителните имена; морфологичните многозначности между съществителните имена.

- Грешките/колебанията при използването/неизползването на бройна форма най-често се допускат в устната реч. Спецификата на устната комуникация включва в себе си лингвистични, екстралингвистични (интонация, темп, обстановка) и паралингвистични фактори (мимика, жест, поза). Именно поради тази специфика в устната комуникация рядко се пренебрегват граматическите правила от участниците в комуникативната

ситуация. Когато една граматична норма (в случая нормата за бройна форма) не е станала „своя” норма (безпогрешен навик за правилно изразяване), се допускат подобни грешки.

- Ексерпираният материал регистрира висока честотност на грешките при употребата на бройна форма, които се допускат и след числителни бройни имена, и след местоименните наречия *колко, няколко, толкова*.

REFERENCES

Brezinski St., 2010. Numerical form is a our language characteristic striking. In: *Trud newspaper*, 11.10., p.21. (**Оригинално заглавие:** Брезински Ст. Бройната форма е ярка наша особеност. В: Труд, 2010, 281, 11.10. , с.21).

Georgiev, Sv., 2017. *Be literate. Rules, exercises and tests in Bulgarian language.* Sofia. (**Оригинално заглавие:** Георгиев, Св. Бъди грамотен. Правила, упражнения и тестове по български език. С., 2017).

Grammar of the Bulgarian language. Volume 2. Morfology., 1993. Sofia. (**Оригинално заглавие:** Граматика на съвременния български книжовен език, Т. 2. Морфология. С., 1993, БАН).

Grammar of the Bulgarian language. Volume 2. Morfology., 1983. Sofia. (**Оригинално заглавие:** Граматика на съвременния български книжовен език, Т. 2. Морфология. София, 1983, БАН).

Naralampiev, Iv., 2001. *Historical grammar of the Bulgarian language.* Veliko Turnovo: Faber. (**Оригинално заглавие:** Харалампиев, Ив. Историческа граматика на българския език. В. Търново, 2001).

Hristozova, G., 2012. The numerical form of nouns of nouns in masculine gender – norms, rules, errors. In: *Bulgarian language and literature: methodic-science magazine*, 54 (4), p. 300-310. (**Оригинално заглавие:** Христовова, Г. Бройната форма на съществителните имена от мъжки род – норми, правила, нарушения. С., 2012).

Kuneva, I., 2019. Specific cases in usage of numerical form of nouns in Bulgarian. In: *Bulgarian language*, 4 (2019), p.169-172. (**Оригинално заглавие:** Кунева, И. По-специфични случаи на употреба на бройната форма на съществителните имена в българския език. С., 2019).

Mikova, L., 2017. History of codification of the numerical form. In: *Bulgarian language*, 64 (2017), p.114-124-172. (**Оригинално заглавие:** Микова, Л. История на кодификацията на бройната форма. С., 2017).

Official Spelling Dictionary, 2012. Sofia. Prosveta. (**Оригинално заглавие:** Официален правописен речник на българския език, С., 2012, Просвета).

Pashov, P., 1997. About the regular usage of numerical form for plural (in Bulgarian language). In: *Bulgarian speech: magazine for language culture*, III (3-4) (2017), p.114-124-172. (**Оригинално заглавие:** Пашов, П. За правилна употреба на бройната форма за множествено число (в българския език). С, 1997).

Padeva, P., Iv. Naralampiev., 1994. Requiem about the numerical form of nouns in masculine gender. In: *Problems of Bulgarian conversational speech*, (2), p.67-76. (**Оригинално заглавие:** Падева, П., Ив. Харалампиев. Реквием за бройната форма на съществителните имена от мъжки род. С., 1994).

Tisheva, J., 2014. Linguistic data, corpuses and online resources of Bulgarian oral speech. In: *Littera et Lingua*, 2014, Volume 11 (1-2). (**Оригинално заглавие:** Тишева, Й. Езикови база данни, корпуси и електронни ресурси за българската устна реч. С., 2014).

Todoranova, A., 2010. The numerical form – between the norm and the codification. In: *Proglas – philological magazine*, 19 (2), p. 163-173. (**Оригинално заглавие:** Тодоранова, А. Бройната форма – между нормата и кодификацията. В. Търново, 2010).